

11. Маслюк А.М. Гуманістична парадигма української психології. *Psychological journal*. 2018. № 9 (19). С. 169–182.
12. Прадівляний М.Г. Використання особистісно орієнтованого підходу у формуванні готовності до іншомовного професійного спілкування студентів технічних спеціальностей. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2016. № 4. С. 115–119.
13. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Редакція від 02 квітня 2020 р., підстава – 540-IX. *Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 09.07.2021).
14. Решетняк І.О. Ключові компетентності майбутнього фахівця з економіки. *Інновації та традиції у мовній підготовці іноземних студентів* : тези доповідей міжнародного науково-практичного семінару, 13 грудня 2018 р. Харків : Видавництво Іванченка І.С., 2018. С. 246–250.
15. Рибалка Л.В. Формування вторинної мовної особистості студента немовних спеціальностей. *Мовна особистість: лінгвістика і лінгводидактика* : матеріалами доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми мовної особистості: лінгвістика і лінгводидактика», 18–19 жовт. 2018 р. Київ – Черкаси : вид-во ФОП Гордієнко Є.І., 2018. С. 217–219.
16. Сергієнко Т.В. Підходи до навчання української мови як іноземної в медичних університетах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 6 (70). С. 153–165.
17. Стратегічний план розвитку Сумського державного університету на 2020–2026 рр. Суми, 2019. 93 с. URL: <https://news.sumdu.edu.ua/images/announcements/2019/2019-10-28/SumDU-Strategy-2026.pdf> (дата звернення: 09.07.2021).
18. Строганова Г.М. Концептуальні підходи до засвоєння української мови іноземними студентами. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2008. Вип. 3. С. 173–179.
19. Сучасний студент у контексті особистісно-діяльнісного підходу: за результатами науково-методичних досліджень : колективна монографія / Бігич О.Б., Волошинова М.М., Глазунов М.С. ; за заг. і наук. ред. О.Б. Бігич. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2014. 148 с.
20. Ушакова Н.І., Дубичинський В.В., Тростинська О.М. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2011. Вип. 19. С. 136–146.
21. Цуркан М.В. Методика викладання української мови як іноземної на синхронному зрізі XXI століття: тенденції розвитку. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 1 (97). С. 97–102.
22. Швець Г.Д. Становлення методики викладання української мови як іноземної. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39 (4). С. 361–369.

УДК 811.161.2'373.421

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.17-1.12>

СИНОНІМІЧНА АТРАКЦІЯ КОНЦЕПТІВ КОНЦЕПТОСФЕРИ ПЕРЕМІЩЕННЯ ЯК ВИЯВ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

THE SYNONYMIC ATTRACTION OF CONCEPTS OF MOTION AS A MANIFESTATION OF THE LINGUISTIC WORLDVIEW

Середницька А.Я.,
orcid.org/0000-0003-0883-3229
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»

Мова тісно пов'язана з мисленням і відіграє важливу роль у пізнавальній діяльності людини, створюючи мовну картину світу. Мовна картина світу складається з концептів – узагальнених уявлень про предмети, явища, процеси, що стосуються самої людини і оточують її. Концепти можуть мати різну значущість у мовній картині світу. Формальним показником важливості концептів є кількість лексичних відповідників, зокрема синонімічних рядів. Важливим для суспільства концептам відповідає більша кількість синонімічних рядів, ніж менш актуальним. За цією закономірністю, яку називають синонімічною атракцією, можна визначити роль концептів у мовній картині світу.

Завданням нашого дослідження стало встановлення рівня синонімічної атракції концептів переміщення. Ми провели аналіз синонімічної атракції 62 концептів переміщення на матеріалі близько 8 000 лексико-семантичних варіантів дієслів переміщення. Установлено, що для мовного відображення переміщення характерне домінування

концепту **Спосіб переміщення** (184 синонімічні ряди). Найвищий рівень атракції мають підпорядковані йому концепти, що стосуються ходи, переміщення рідини, переміщення за допомогою транспорту, польоту, бігу, танцю, переміщення повітряних мас. Дещо нижча синонімічна атракція властива просторовому концепту **Напрямок переміщення** (64 синонімічні ряди). Найвищий рівень атракції мають підпорядковані йому концепти, що стосуються переміщення вниз, наближення до предмета, переміщення всередину, догори, назовні. Нижчі за рівнем атракції просторові концепти субполя **Зміна розташування предмета в просторі** (41 синонімічний ряд), **Траскторія переміщення** (29 синонімічних рядів дієслів). Найнижчий рівень атракції має часовий концепт **Фази переміщення** (4 синонімічні ряди), оскільки його зміст виражають словотвірні й граматичні ознаки.

Загалом, процес переміщення в мові виражено 332 синонімічними рядами, що свідчить про його важливість у мовній картині світу. Статистичний аналіз синонімічної атракції концептів дає змогу встановити найбільш вагомі для мовців концепти, зрозуміти специфіку мовної концептуалізації світу та процесів людського мислення.

Ключові слова: мовна картина світу, концепт, концептуалізація, синонімічна атракція, продуктивність, дієслова переміщення.

The language is closely related to the thinking process and plays an important role in the human cognitive activity, creating the linguistic worldview. The linguistic worldview consists of concepts – generalized notions about objects, phenomena and processes that apply to the human person and surround him. Concepts can be of different value in the linguistic worldview. A formal indicator of importance of the concepts is the amount of their lexical representatives, including synonymic rows. Concepts that are important for the society have a bigger amount of synonymic rows, than less relevant ones. This regularity, which is also known as synonymic attraction, is a marker, by which the role of concepts in the linguistic worldview can be determined.

The task of our research was to determine the synonymic attraction of concepts of movement. We analyzed the synonymic attraction of 62 concepts of movement based on about 8000 lexical-semantic variants of verbs of movement. It was established that the Mode of movement concept dominates when representing movement process in language (184 synonymic rows). From the concepts that are subordinate to it, concepts that apply to walking, liquid movement, mobility by means of transport, flying, running, dancing, movement of air masses have the highest level of attraction. Detection of movement space concept has slightly lower synonymic attraction (64 synonymic rows). Concepts subordinate to it that apply to moving down, approximation to an object, moving inside, up and outwards have the highest level of attraction. Such space concepts of subfield as Change of location of an object in space (41 synonymic rows) and Movement trajectory (29 synonymic rows) have a lower level of attraction. The time concept Displacement phase (4 synonymic rows) has the lowest level of attraction, as its content is mostly conveyed by word-forming and grammatical signs.

In general, the process of movement is conveyed in the language by 332 synonymic rows that indicate its importance in the linguistic worldview. Statistic of the synonymic attraction of concepts allows to determine the concepts which are most important for speakers, understand the specificity of the linguistic worldview of the world and the processes of human thought.

Key words: linguistic worldview, concept, conceptualization, synonymic attraction, productivity, verbs of movement.

Постановка проблеми. Останнім часом мовознавці щораз частіше звертаються до когнітологічних аспектів мови, намагаючись чітко окреслити її роль у пізнавальній діяльності людини. Мова допомагає збагнути світ і класифікувати його реалії. У результаті ментального освоєння й категоризації дійсності лексичними, граматичними, фразеологічними, словотвірними засобами у свідомості мовця формується мовна картина світу. Вона складається з концептів – узагальнених уявлень про предмети, явища, процеси, що стосуються самої людини і оточують її. Мовознавці зауважили, що концепти можуть мати різну значущість у мовній картині світу. Формальним показником цього є кількість лексичних репрезентантів і синонімічних рядів. Важливим для соціуму концептам відповідає більша кількість синонімічних рядів, ніж менш актуальним. Ця закономірність, відома під назвою синонімічної атракції, є суттєвим маркером, за яким можна визначити важливість концептів у мовній картині світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення картини світу є одним із найважливіших завдань когнітології. Картина світу – це уявлення людини про дійсність у всіх її аспектах, що

може змінюватися на різних історичних етапах розвитку суспільства та залежить від національності. Картина світу не тільки зосереджує інформацію про дійсність, а й активно впливає на спосіб життя, практичні дії своїх носіїв. Створення картини світу є невід’ємною ознакою існування будь-якої цивілізації й універсальною рисою людського пізнання. «За допомогою опосередкованих символічних структур людина формує образ світу, що стає основою її життєдіяльності. Уява людини, що пізнає світ, створила й продовжує створювати величезну кількість різноманітних образів буття, що мають історично змінний характер і залежать від країни, особливостей народу. Саме тому дослідження картини світу дозволяє збагнути особливості концептуалізації світу носіями певної культури» [1, с. 51].

Картина світу може втілюватися в міфології, ритуалах, релігії, науці, мистецтві, поведінкових стереотипах та мові. Оскільки мова є засобом мислення, формування, запам’ятовування й вираження знань, вона відображає світорозуміння людини, створюючи мовну картину світу. Мова концептуалізує дійсність, виділяючи найважливіші світові реалії й відношення між ними, а тоді

передає їх лексичними й фразеологічними одиницями, граматичними категоріями, словотвірними значеннями.

Мовну картину світу можна представити за допомогою системи концептів – максимально абстрактних уявлень, що відтворюють знання людини про основні реалії світобудови й закономірності їх взаємозв'язку. Мовними виразниками концептів є різноманітні засоби, серед яких особливо важливу роль відіграють лексичні одиниці, так звані вербалізатори концептів. Лексичні одиниці номінують предмети, явища, процеси навколишньої дійсності і вербалізують усі концепти. Проте не завжди це покриття є рівномірним, деякі концепти в мові висвітлено детально, а інші мають менше лексичних відповідників. Це явище мовознавці називають актуальністю або продуктивністю концепту. Продуктивний концепт має велику кількість мовних репрезентантів, зокрема рядів синонімів, що є свідченням його значущості в мовній картині світу. Мовознавці звернули увагу на таке явище, як здатність важливих для мовця понять «притягати» до себе лексичні відповідники в такій кількості, що вони об'єднуються в численні синонімічні ряди, і назвали її синонімічною атракцією. Важливий для мовців концепт, який притягає до себе синоніми і має велику кількість лексичних одиниць для свого позначення в мові, називають атрактором [2] або центром синонімічної атракції [3, с. 75]. Атрактору відповідає значна кількість синонімічних рядів, що мають велику довжину [4, с. 15].

Уперше на явище атракції звернув увагу мовознавець С. Ульман, сформулювавши «закон притягання синонімів», тобто «тенденцію позначати осіб чи явища, що відіграють важливу роль у тому чи іншому колективі великою кількістю синонімів» [5, с. 266]. Надалі цю проблему досліджував мовознавець М.М. Маковський [6], а також І.Д. Баландіна (Фрішберг), І.П. Кривко, Л.В. Олійник, Ю.С. Полтавець та інші.

Першою і найбільш очевидною причиною виникнення атракції є те, що людина номінує найбільш важливі для неї речі [1, с. 53; 4, с. 15; 7, с. 205]. По-друге, синонімію можна трактувати як створення вичерпної характеристики концепту [1, с. 52], оскільки значення синонімів містять найрізноманітніші диференційні ознаки, що описують усі особливості предмета чи явища в реальному житті. По-третє, як підкреслює І.Д. Фрішберг, у процесі пізнання людина звертає увагу на різні аспекти явища, що може спричинити його багатократні повторні номінації [4, с. 15]. Унаслідок таких номінацій виникають синоніми

з різними диференційними ознаками в значеннях. С. Лебедева, поділяючи цю думку, пояснює виникнення атракції багатоетапним детальним розгортанням мовно-мисленнєвого образу явища [8, с. 466]. І.Д. Баландіна вважає, що висока синонімічна атракція характерна для абстрактних, великих за обсягом концептів, а більш конкретні мають менше відповідників [1, с. 52; 4, с. 9].

Незважаючи на увагу мовознавців до проблеми синонімічної атракції, досі не було проведено аналізу рівня атракції концептів, що описують процес переміщення в українській мові.

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження стало визначення кількості синонімічних рядів, що відповідають концептам у концептосфері переміщення української мови.

Виклад основного матеріалу. Ми проводили аналіз синонімічної атракції на матеріалі 8 000 лексико-семантичних варіантів (далі – ЛСВ) дієслів переміщення. У процесі идеографічного аналізу виділено 62 концепти різного рівня узагальнення. Найбільш продуктивні серед них абстрактні, великі за обсягом концепти **Спосіб переміщення** (4795 ЛСВ), **Напрямок переміщення** (1156 ЛСВ), **Траскторія переміщення** (889 ЛСВ), **Зміна розташування** (795 ЛСВ), **Фази переміщення** (125 ЛСВ), яким відповідають субполя дієслів. Їм підпорядковано 57 конкретніших концептів, виражених у мові мікрополями з меншою кількістю лексичних відповідників (див. таблицю).

Кожен із 57 конкретних концептів має множини лексичних репрезентантів як непохідних, так і похідних ЛСВ. Концепту відповідає архілексема, семний склад якої збігається з ознаками його змісту. Так, наприклад, концепту **Переміщатися (про рідину)** відповідає архілексема *текти*. Крім архілексем, вербалізаторами концепту можуть бути синоніми, семна структура яких ускладнена додатковими диференційними ознаками. Так, наприклад, семна структура синоніма *капати* має додаткову диференційну сему «краплями», синоніма *бігти* – сему «швидко», синоніма *ринуть* – «бурхливо» тощо. Синоніми уточнюють зміст концепту, вказуючи на обставини та особливості переміщення, а також емоційні й стилістичні характеристики, що демонструють ставлення мовця до цього процесу. Хоча синоніми відрізняються одне від одного за змістом диференційних ознак, можна виділити окремі синонімічні ряди, для яких певна диференційна ознака буде спільною [9, с. 45; 10, с. 4]. Так, у статті **Здійснювати коливальний рух** ми виокремлюємо синонімічний ряд ЛСВ, об'єднаних спільною диференційною ознакою «від вітру»: *маяти, маятися,*

метляти, метлятися, тріпатися, тріпотати, розвіатися, метатися, тіпатися, лопотати.

У мікрополях лексичних відповідників різних концептів синонімічні ряди може бути виділено за неоднаковими диференційними ознаками. Зміст цих ознак залежить від специфіки й обставин процесу переміщення в об'єктивній дійсності. Так, наприклад, процес ходіння уточнюють диференційні ознаки, що стосуються якості поверхні (тверда, грузька, покрита водою), розміру кроків (широкі, малі), їх частоти (часті), темпу пересування (повільного, швидкого). Натомість політ, який проходить у повітрі за допомогою крил чи механізмів, характеризується ознаками «на нерухомо розпростертих крилах», «плавно, легко». Повний перелік диференційних ознак, за якими відбувається поділ синонімів на синонімічні ряди, можна визначити методом ступеневої ідентифікації [11, с. 87], аналізуючи семну структуру дієслів, що отримує формальне вираження у визначеннях тлумачного словника [12]. Установивши диференційні ознаки, ми виділили в кожному мікрополі лексичних відповідників концепту синонімічні ряди. Якщо концепт є достатньо значущим у мовній картині світу, через що має високу атракцію, йому може відповідати кілька синонімічних рядів (до 49).

Нижче в таблиці ми подамо дані про загальну кількість лексичних репрезентантів до кожного з концептів та кількість синонімічних рядів, які відповідають цим концептам.

Для мовного відображення категорії переміщення характерне домінування концепту субполя **Спосіб переміщення** (184 синонімічні ряди). Найвищий рівень атракції мають важливі для мовної картини світу концепти, що називають такі різновиди способу переміщення: **Переміщатися кроками** (49 синонімічних рядів, усього 1 005 лексичних репрезентантів концепту разом з похідними), **Переміщатися (про рідину)** (21 синонімічний ряд, 632 ЛСВ) та **Переміщатися за допомогою транспорту** (13 синонімічних рядів, 184 ЛСВ), **Переміщатися, летячи** (9 синонімічних рядів, усього 189 ЛСВ), **Переміщатися бігом** (8 синонімічних рядів, 172 ЛСВ), **Переміщатися, танцюючи** (7 синонімічних рядів, 51 ЛСВ), **Переміщатися (про повітряні маси)** (7 синонімічних рядів, 198 ЛСВ). Привертає увагу той факт, що мікрополя перелічених концептів містять найбільшу кількість різноманітних лексичних репрезентантів, тобто ці концепти є дуже продуктивними.

Дещо нижча синонімічна атракція і продуктивність властива для концептів, що стосуються характеристик простору, у якому відбувається

переміщення. Найбільш високий рівень атракції серед просторових концептів субполів має **Напрямок переміщення** (64 синонімічні ряди). Серед підпорядкованих йому концептів максимальну атракцію і продуктивність мають концепти **Переміщатися донизу** (21 синонімічний ряд, 364 лексичних репрезентантів концепту разом із похідними), **Переміщатися, наближаючись до кого-, чого-небудь** (10 синонімічних рядів, усього 109 ЛСВ), **Переміщатися всередину чого-небудь** (9 синонімічних рядів, усього 121 ЛСВ), **Переміщатися догори** (7 синонімічних рядів, усього 96 ЛСВ), **Переміщатися назовні чого-небудь** (7 синонімічних рядів, усього 62 ЛСВ).

Як бачимо, найвищий рівень атракції мають концепти, що представляють дві мовні класифікації напрямку. Перша асоціюється із системою координат, де точкою відліку є сам предмет переміщення. Серед напрямів цього типу (праворуч, ліворуч, догори, донизу, прямо, назад, убік, в певному напрямку, змінюючи напрям), судячи з рівня атракції концептів, домінують напрями донизу й догори. Співвідношення між рівнем синонімічної атракції концептів **Переміщатися донизу** й **Переміщатися догори** підтверджує припущення, що людина і найчастіше номінує найбільш важливі й поширені у світі речі [1, с. 53; 4, с. 15; 7, с. 205]. Дієслів і синонімічних рядів на позначення процесу опускання (падіння) втричі більше: переміщення донизу як природний процес, наслідок сили тяжіння, більш поширене в навколишньому світі, ніж переміщення догори.

Є ще одна мовна класифікація напрямів, у якій точкою відліку є не мовець, а об'єкт, стосовно якого відбувається переміщення (*від однієї точки в різних напрямках; усередину чого-небудь; до однієї точки з різних напрямків; назовні чого-небудь; уперек до чого-небудь; через що-небудь; віддаляючись від кого-, чого-небудь; нашиваючись на кого-, що-небудь*). У цій класифікації напрямів, судячи з рівня атракції концептів, найбільш важливим є наближення до об'єкта, переміщення всередину й назовні, що підтверджує антропоцентризм мовної картини світу [13, с. 38; 14, с. 3].

Дещо нижчий за рівнем атракції концепт субполя **Зміна розташування предмета в просторі** (41 синонімічний ряд). Три підпорядковані йому концепти мають доволі високу атракцію й продуктивність: **Розміщатися де-небудь** (18 синонімічних рядів, 377 ЛСВ); **Змінювати положення в просторі**, 13 синонімічних рядів, 270 ЛСВ; **Приймати певне положення в просторі** (10 синонімічних рядів, 148 ЛСВ).

Статистичні характеристики синонімічної атракції концептів

Назва концепту субполя	Кількість ЛСВ	Назва концепту мікрополя	Кількість ЛСВ	Кількість синонімічних рядів
1	2	3	4	5
		1. Переміщатися в просторі	258	10
I. Зміна розташування предмета в просторі	795	1. Змінювати положення в просторі	270	13
		2. Приймати певне положення в просторі	148	10
		3. Розміщатися де-небудь	377	18
II. Напрямок переміщення	1156	1. Переміщатися в певному напрямку	11	0
		2. Переміщатися від однієї точки в різних напрямках	58	2
		3. Переміщатися всередину чого-небудь	121	9
		4. Переміщатися до однієї точки з різних напрямків	80	0
		5. Переміщатися догори	96	7
		6. Переміщатися донизу	364	23
		7. Переміщатися назад	11	0
		8. Переміщатися назовні чого-небудь	62	7
		9. Переміщатися впоперек чого-небудь	5	0
		10. Переміщатися через що-небудь	26	1
		11. Переміщатися, віддаляючись	44	2
		12. Переміщатися, змінюючи напрям	56	2
		13. Переміщатися, наближаючись до кого-, чого-небудь	109	10
		14. Переміщатися, нашоухуючись на кого-, що-небудь	18	0
		15. Примушувати переміщатися в певному напрямку	95	1
III. Спосіб переміщення	4795	1. Переміщати волоком	104	4
		2. Переміщати кидком	163	6
		3. Переміщати, навантаживши на себе	149	4
		4. Переміщати, пересилаючи	21	0
		5. Переміщатися (про дим)	86	5
		6. Переміщатися (про небесні світила)	63	4
		7. Переміщатися (про повітряні маси)	198	7
		8. Переміщатися (про рідину)	632	21
		9. Переміщатися (про рослини)	87	5
		10. Переміщатися (про світло, темряву, тінь)	108	10
		11. Переміщатися (про сипку речовину)	179	5
		12. Переміщатися (про тварин)	57	5
		13. Переміщатися (про туман)	95	5
		14. Переміщатися (про хмари)	108	6
		15. Переміщатися бігом	172	8
		16. Переміщатися в (по) рідині	145	5
		17. Переміщатися великою масою	11	0
		18. Переміщатися з шумом	33	0
		19. Переміщатися за допомогою транспорту	384	13
		20. Переміщатися кроками	1005	49
		21. Переміщатися плавно	15	0
		22. Переміщатися по ковзкій поверхні	35	2
		23. Переміщатися повільно	53	0

1	2	3	4	5
		24. Переміщатися стрибками	161	1
		25. Переміщатися швидко	145	2
		26. Переміщатися, випереджаючи	13	0
		27. Переміщатися, котячись	55	0
		28. Переміщатися, летячи	189	9
		29. Переміщатися, переслідуючи	16	0
		30. Переміщатися, повзучи	136	1
		31. Переміщатися, подорожуючи	35	0
		32. Переміщатися, сунучись	91	0
		33. Переміщатися, танцюючи	51	7
IV. Траєкторія переміщення	889	1. Переміщатися безладно	78	1
		2. Здійснювати коливальний рух	492	15
		3. Здійснювати обертальний рух	319	13
	125	1. Починати переміщатися	77	3
V. Фази переміщення		2. Припиняти переміщатися	48	1

Порівняно меншу атракцію має просторовий концепт **Траєкторія переміщення**, якому відповідає 29 синонімічних рядів дієслів. Судячи з кількості синонімічних рядів і продуктивності, для мовців найвагомішими є процеси коливання й обертання (концепт **Здійснювати коливальний рух** має 15 синонімічних рядів, 492 ЛСВ; **Здійснювати обертальний рух** – 13 синонімічних рядів, 13 ЛСВ).

Найнижчий рівень синонімічної атракції і продуктивності має часовий концепт **Фази переміщення** (4 синонімічні ряди), серед двох підпорядкованих йому концептів вагомішим є **Починати переміщатися** (3 синонімічні ряди, 77 ЛСВ). Однак така порівняно невисока кількість ЛСВ зумовлена тим, що часові характеристики переміщення здебільшого виражені не лексичними, а словотвірними й граматичними значеннями.

Висновки. Мислення людини нерозривно пов'язане з мовною картиною світу, що складається з концептів – узагальнених уявлень про дійсність. Концепти можуть мати різну значущість у мовній картині світу. Формальним свідченням важливості концепту є його висока продуктивність – кількість лексичних відповідників, що виражають концепт у мові, а також синонімічна атракція – здатність притягати до себе численні синоніми, що згодом поєднуються в синонімічні ряди. У статті проаналізовано рівень синонімічної атракції й продуктивності концептів, що концептуалізують процес переміщення в українській мові. Установлено, що найвищий рівень синонімічної атракції має

концепт **Спосіб переміщення** (184 синонімічні ряди), а його найвагомішими різновидами є хода, переміщення рідини, переміщення за допомогою транспорту, політ, біг, танець, переміщення повітряних мас. Нижча синонімічна атракція характерна для просторового концепту **Напрямок переміщення** (64 синонімічні ряди), максимальну атракцію мають підпорядковані йому концепти переміщення вниз, наближення, переміщення всередину й назовні, догори. Дещо нижчий за рівнем атракції просторовий концепт **Зміна розташування предмета в просторі** (41 синонімічний ряд). Важливими для мовної картини світу є підпорядковані йому концепти розміщення, зміни положення в просторі. Порівняно меншу атракцію має просторовий концепт **Траєкторія переміщення** (29 синонімічних рядів дієслів). Судячи з кількості синонімічних рядів і продуктивності, для мовців найважливішими є процеси коливання й обертання. Найнижчий рівень синонімічної атракції і продуктивності має часовий концепт **Фази переміщення** (4 синонімічні ряди), порівняно висока атракція підпорядкованого йому концепту початку переміщення.

Загалом, процес переміщення в мові виражає 332 синонімічні ряди, що свідчить про його важливість у мовній картині світу. Застосування статистичних методів під час установлення синонімічної атракції дає змогу встановити масив концептів, найбільш важливих для мовців, зрозуміти національну специфіку мовної концептуалізації світу та процесів людського мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баландина И.Д. Синонимическая аттракция как средство создания языковой картины мира. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2009. № 2. С. 50–55.
2. Кривко И.П. Синонимическая аттракция: синергетический подход. *Языковое бытие человека и этноса: когнитивный и психолингвистический аспекты. Материалы международной школы-семинара «V березинские чтения»*. Выпуск 15. Москва, 2009. URL: <https://shag.com.ua/yazikovoe-bitie-cheloveka-i-etnosa-kognitivnij-i-psiholingvist.html>. (дата звернення: 13.07.2021).
3. Полтавець Ю.С. Синонімічна атракція в українській публіцистиці початку ХХІ століття (на прикладі назв грошових одиниць). *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Філологія. Мовознавство. 2015. Т. 252, Вип. 240. С. 75–79.
4. Фришберг И.Д. Когнитивный аспект синонимической аттракции глагольных номинаций (на материале английского и русского языков) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Тюмень, 2006. 22 с.
5. Ульман С. Семантические универсалии. *Новое в лингвистике*. Вып. 5. Москва, 1970. С. 250–299.
6. Маковский М.М. Теория лексической аттракции (опыт функциональной типологии лексико-семантических систем). Москва : Наука, 1971. 252 с.
7. Олійник Л.В. Синонімія в німецькому молодіжному слензі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2016. Вип. 60. С. 204–206.
8. Лебедева С.В. Синонимическая аттракция в индивидуальном лексиконе. *Международный конгресс по когнитивной лингвистике*: сб. мат-лов. Тамбов, 2008. 822 с. С. 464–466.
9. Черняк В.Д. Синонимические связи глаголов. *Слово как предмет изучения*. Ленинград : Ленинградский пед ин-т. им. А.И. Герцена, 1977. С. 44–51.
10. Орлова Т.М. Семантична структура та лінгвістичні можливості назв руху в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд філол. наук : 10. 02. 01. Запоріжжя, 1999. 20 с.
11. Кузнецова Э.В. Ступенчатая идентификация как средство описания семантических связей слов. *Вопросы металингвистики*. Ленинград : Изд.-во Ленинградского ун-та, 1973. С. 84–95.
12. Словник української мови: В 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
13. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания. *Вопросы языкознания*. 1995. № 1. С. 37–67.
14. Семантика и категоризация / Фрумкина Р.М., Михеев А.В., Мостовая А.Д. и др. Москва : Наука, 1991. 168 с.